

УДК 82
ББК 83.3 (0)3

**БОЗТОБИ ТИМСОЛИ ЮСУФ
ДАР ҒАЗАЛИЁТИ
НАЗИРИИ НИШОПУРИ**

*Маҳмудзода Обидҷони Бекназар, н.и.филол.,
дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти
ДДОТ ба номи С.Айнӣ (Тоҷикистон, Душанбе)*

**ОТРАЖЕНИЕ ОБРАЗА ЮСУФА
В ГАЗЕЛЯХ
НАЗИРИ НИШАПУРИ**

*Махмуд-заде Обиджон Бекназар, к.филол. н., до-
цент кафедры теории и истории литературы
ТГПУ им. С.Айни (Таджикистан, Душанбе)*

**REFLECTION OF YUSUF'S
IMAGE IN NAZIR
NISHOPPURI'S GAZELS**

*Muhammadzoda, Obidjon Beknazar, candidate of
philological sciences, Associate Professor of the
department of theory and history of literature under the
TSPU named after S. Aini (Tajikistan, Dushanbe)
E-MAIL: mirobid-26@mail.ru*

Калидвожаҳо: Назирӣ, ғазалсароӣ, сабк, сабки ҳиндӣ, талмех, Юсуф, ҳисомезӣ, ташибеҳ

Дар мақолаи мазкур тасвири ошкор ва нӯшидаи тимсоли Юсуф дар ғазалиёти яке аз маъруфттарин намояндагони сабки ҳиндӣ дар таърихи адабиёти форсу тоҷик Назири Нишопурӣ, ки пайравони бузургтарини сабки мазкур, аз ҷумла Соиб Табрзӣ ва Ғолиби Дехлавӣ ўро устоди хеш номидаанд, мавриди паеҷӯҳии қарор гирифтааст. Шоир дар истифодаи орояҳои сухан дар бозофаринии ин мавзӯи ҷолиб маҳорати баланд нишон додааст. Истеъдоди баланди суханофаринӣ ба Назирӣ имкон додааст, мазмунҳои қадид ва дилнишинуеро биёфарад.

Ключевые слова: Назири, сочинение газелей, индийский стиль, аллегория, Иосиф, синестезия, сравнение

Исследуются эксплицитные и имплицитные контаминации образа Иосифа в газелях одного из выдающихся представителей индийского стиля персидско-таджикской поэзии Назири Нишопури, признанного крупнейшими последователями данного стиля, в том числе Саибом Табризи и Ғолибом Дехлави, в качестве устода (наставника). Поэт проявил большое мастерство в использовании поэтических приёмов при воспроизведении этого захватывающего сюжета. Высокий уровень красноречия позволил Назири создать красивые и оригинальные художественные мотивы.

Key-words: Naziri, composition of gazels, Indian style, allegory, Joseph (Yusuf), synesthesia, simile

The article dwells on explicit and implicit contaminations of Yusuf's image in the gazels of one of the outstanding representatives of Indian style in Persian-Tajik poetry Nazir Nishopuri who was acknowledged by the greatest adherents of this style as ustod (master), Soib Tabrezi and Golib Dehlavi inclusive. The poet displayed great mastership in usage of poetical devices when reproducing this gripping plot. High standard of eloquence afforded Naziri to create fine and original imaginative motives.

Зикри номи Юсуф, мочарои ӯ бо Зулайхо ва ҳодисаҳои марбут ба ӯ дар адабиёти форсӣ-тоҷикӣ пешинаи хеле қадим дорад. Ин қисса дар адабиёти мо баргирифта аз Қуръон аст. Дар он сураи 12-ум бо номи Юсуфи пайғамбар омадааст ва ин қисса ба «аҳсанулқисас» (беҳтарини қиссаҳо) маъруф мебошад. Дар таърихи адаби форсӣ-тоҷикӣ қариб шоиреро наметавон пайдо намуд, ки ба ин қиссаи зебову дилнишин ишорае накарда бошад. Аз Устоди шоирон–Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ то ба имрӯз ҳамагӣ аз ин хон чошние бурдаанд [3, 29]. Ин раванд бавижа дар даврони сабки ҳиндӣ шеъри форсӣ, ки ҳамирмои аслиаш санъати талмеҳ ва ирсоли масал аст, тавсиаи бештаре ёфт. Шиорони ин давраи пурбори адабиёти форсӣ-тоҷикӣ, ки асосан дар ду ҳавзаи адабӣ–Эрони давраи сафавӣ ва Ҳинди замони темирӣ фаъолият мекарданд, ҳама дар паи ҷустуҷӯ ва дарёфти маъниҳои бикру тоза талош меварзиданд ва ин сабаб мешуд, ки як мазмунро ба чандин ранг ба ҷилва оваранд. Шумори шоирони соҳибдевору бедевони ин давра аз имкон берун аст.

Яке аз шоирони номдори даврони сабки ҳиндӣ Муҳаммадхусайн Назирии Нишопурист, ки дар нимаи аввали қарни XVI ба дунё омадааст. Агарчи соли тавалуди ӯ чандон дақиқ нест, аммо соли даргузашташ ба иҷмои тазкиранигорон 1020-и х.қ., баробар ба 1611-и милодӣ ва моддаи таърихи вафоташ «маркази доираи базм кучост?» (=1020) мебошад. Вай дар офаридани навъҳои гуногуни шеър, ба монанди қасида, ғазал, таркиббанду тарҷеъбанд ва рубоӣ таъби худро озмудааст, вале тавфиқи бештараш дар сурудани ғазал аст. Аз ин рӯ, ӯро ба унвони яке аз саромадони ғазали даврони сабки ҳиндӣ эътироф кардаанд.

Аз Назирий каме бештар аз 550 ғазал боқӣ мондааст ва нусхаи тозае, ки аз девони шоир ба тасхеҳу таълиқоти Ризо Тоҳирӣ ба таъби расидааст, 564 ғазалро дар бар дорад [4].

Назирии Нишопуриёе воқеан яке аз саромадони ғазалсароӣ дар даврони сабки ҳиндӣ ба шумор меравад. Шухрату овозаи сухани ӯ чи дар рӯзгори шоир ва чи баъд аз вай тамоми қаламрави шеъри форсӣ-тоҷикиро фаро гирифта буд ва шоирони зиёде ба ӯ пайравӣ кардаанд. Ба қавли мусахҳеҳи девони шоир Муҳаммадризо Тоҳирӣ «Ҳамаи шоироне, ки Назириро дида ё аз тариқи ашъораш бо вай ошно шудаанд, ӯро ба устодӣ пазируфта ва диққати ҳаёл, вусъати андеша ва қудрати мазмунёбии вайро ситудаанд» [4, 26]. Аз ин миён ба як байт аз Соибӣ Табрэӣ иктифо мекунем, ки дар бораи ҷойгоҳи шеъри Назирий фармудааст:

Соиб ҷӣ ҳаёл аст шавад ҳамчу Назирий?

Урфӣ ба Назирий нарасонид суханро [7, 48].

Инчониб дар ин мухтасар қасди баррасии мавзӯи муфассале надорем. Танҳо мехоҳем нигоҳе ба тасвири симои Юсуф ва ҳавошии рӯзгори ӯ дар заминаи ғазали Назирий дошта бошем. Мекӯшем, ба қадри тавон дар бораи таъсири қиссаи Юсуф ба шеъри шоир ва шинохти Назирий аз ӯ ибрази назар намоем.

Достони Юсуф аз нахустин давраҳои шеъри форсӣ-тоҷикӣ чун достоне зебову ҳаяҷонангез дар осори шуаро ҷойгоҳи хосеро дорост. Бунмои аслии он аз Қуръон баргирифта шудааст. Аксари шоирони порсигӯ ба ин қисса назар доштаанд ва никоти латифу зебоеро аз он мавзӯ дар ашъори хеш истифода кардаанд. Достони Юсуф устурае нест, ки якбора оғоз ёфта ба анҷом расад, балки ҳодисаест, ки пайваста дар зиндагии инсонҳо муқарраран рух додааст ва одамон онро ҳамвора таҷриба кардаанд. Юсуф рамзи рӯҳи покест, ки хиёлати ранҷу душворихо, чоҳхову зиндонҳо онро натавонистаанд бишкананд. Шикебинои таҳаммули ранҷи фироқи маҳбуб ӯро тавону

неру мебахшанд, ҳама гуна ранчу азоб райъи ўро намешикананд. Имони қавияш ҳаст, ки ба васвасаҳои нафеу ҳавасҳо пирӯз мешавад, бадхоҳону душманонашро бузургворона мебахшад ва дар ниҳоят азизи ҷаҳону ҷаҳониён мешавад.

Назирии Нишопурӣ низ дар пайравӣ аз анъанаи шоирони пешин дар ашъори худ, бавижа дар ғазал ба номи Юсуфи пайгамбар, писари Яъқуби пайгамбар ишораи фаровон дорад ва аз он дар ҳар маврид ба анвои гуногун истифода кардааст. Дар шеъри ӯ мо Юсуфро гоҳе намоди зебой, гоҳ намунаи сабру таҳаммул ва гоҳе чизе камёбу нодир мебинем, ки ҳама ба шахсияту зиндагии ин шахсият бармегардад.

Ҳамин зарофату зебоии маънию баёни дoston аст, ки Назирӣ ба мақсади зебову дилнишин ва таъсирбахш намудани шеъри худ ишора ба воқеаву ҳодисаҳо ва шахсиятҳои таърихӣ ва устурай мекунад, ки инро дар илми адаб «талмех» мегӯянд. Ба қавли адабиётшиноси маъруфи тоҷик Тӯракул Зехнӣ «Талмех дар луғат нигоҳи сабук кардан ба сӯи чизест... Аммо дар адабиёти бадеӣ ишорат кардан ба воқеаҳои асотирӣ, таърихӣ, қиссаву афсонаҳо ва ягон шеъри маъруфи яке аз саромадони суҳан санъати талмех номида мешавад» [2, 67]. Шоир ба ин мавзӯё гоҳе ошқору равшан ва гоҳе танҳо бо ишорае дахл кардааст. Дар зер ба баррасии ин никот як-як ишора хоҳад шуд.

Дар байте шоир дар иртибот ба қадру манзилати Юсуф бо ишорае ба «пири нобино» (манзур Яъқуб аст) ӯ мегӯяд:

Даруни байти аҳзон пири нобино чӣ медонад,

Ки шаҳре бар сари савдои Юсуф мекунад гавго [4, 42].

Бо истифодаи ташбеҳоти пушидае чун «пири нобино» ва «байти аҳзон» Назирӣ бар ҳолати рӯҳии Яъқуб ишора мекунад, ки дар ғами дурӣ аз дилбанди хеш ва гириҳои ҷонсӯз нури чашмашро аз даст додааст ва хабаре надорад, ки як шаҳр мардум дар сари Юсуф ба хотир зебоии ӯ талош доранд.

Аммо ба андешаи шоир на ҳар касе сазовори мушарраф шудан ба чунин зебоист:

Ҷуз ҳоҷати ихвон насазад тухфаи Юсуф,

Ин ҷо нарасад арзи таҷаммул ҳама касро [4, 17].

Дар ҷои дигар наздик ба ҳамин мазмун мегӯяд, ки талоши Зулайҳо барои расидан ба Юсуф коре беҳуда аст, зеро Юсуфери, ки ӯ дар орзуяш ҳаст, танҳо дар зиндон метавон пайдо кард:

Зулайҳо, гӯ, маёро базму фарши дилбарӣ мафкан,

Ки он Юсуф ба зиндони гирифтрон шавад пайдо [4, 24].

Ин ҷо вожаи «гирифтрон» метавонад ба ду маънӣ бошад: 1. аҳли зиндон; 2. худи Зулайҳо, ки ошиқ (гирифтрон)-и Зулайҳо буду ба тухмат ўро ба зиндон афканд.

Дидори Юсуф дар шеъри шоирони гузаштаи мо, аз ҷумла, Назирӣ намоди умедворӣ ба оянда аст ва шоир барои дар ин роҳ ба мақсуд расидан дар ивази талошу ҷустуҷӯҳо имконпазир медонад:

Ҳар гоҳ Юсуфе зи ту дар роҳ мондааст,

Шеван қуну зи гумшудаи худ нишон талаб [4, 40].

«Гумшуда» дар ин байт ишора ба Юсуф дорад ва Юсуф намоди чизи гумшуда аст. Ин мазмун дар ҷанд ғазали шоир ба назар мерасад:

Қиссаи мо ба азизони ватан хоҳад гуфт,

Ҳар киро тахта аз ин варта ба соҳил биравад [4, 115].

Дар ҷои дигар аз санъати ҳисомезӣ истифода кардааст. «Манзур аз ҳисомезӣ баён ва таъбирест, ки ҳосили он аз омехта шудани ду ҳис ба якдигар ё ҷонишинии онҳо хабар диҳад, монанди «қиёфаи бонамак» ва «сухани ширин»...» [9, 41].

Ба ҳамин маънӣ мегӯяд:

*Ба гӯшам аз париданҳои чашим овоз меояд,
Ки аз гурбат дар ин зудӣ азизе боз меояд [4, 108].*

Шоир ин ҷо аз «гурбат» ва «азиз» ёд кардааст, ки ишораи зебо ба Юсуф ва ғарибии ӯ дорад. Аммо вожаи «азиз» ихом дорад ва метавонад ба ҳар шахси наздик ишора дошта бошад. Паридани чашмо соҳиби овоз доништан омехтани ду эҳсос аст ва шоир бо дарки шоирона чашмо қобили гӯёӣ медонад.

Дар шеъри шоир Юсуф тимсоли умедворист, ки ҷо-ҷо намунаҳояшро мебинем. Байти зер ҳам аз ҳамин дастаи абёт аст, ки ба кас умед мебахшад ва дар он «таҷаллии ҷамол» ба «Юсуф» ва «завқ» ба «шӯри биёбон» таносуби зебо дорад:

*Таҷаллии ҷамоле ҳаст, дар ҳар ҷо ки завқе ҳаст,
Биёбон шӯр агар меоварад, Юсуф ба чаҳ дорад [4, 144].*

Тавре ки дида мешавад, дар ин байт ду чиз ба ду чиз монанд карда шудааст ва ин дар шеъри сабки ҳиндӣ маъмул буд. Ин равишро дар байти зер низ метавон мушоҳида кард, ки дар он «зиндон» ба Канъон ва «гулистон» ба Миср таносуб дорад:

*Зиндони ватан беҳ, ки гулистони ғарибӣ,
Аз Миср ба Канъон бару дар чоҳ ниғаҳ дор [4, 158].*

Дар бисёр мавридҳо шоир худро бо Юсуф қиёс кардаву гоҳе ҳамвазни ӯ ва гоҳе бартар аз ӯ тасвир намудааст. Дар байти зер гармии бозори Юсуфро дар қиёси худ ночиз мегирад ва бо ин меболад:

*Чун мағас бар қанд мечӯшем бар матлуби хеш,
Гармии бозори Юсуф наиканад бозори мо [4, 14].*

Шоир дар байти дигар бо эътимод ба нафс худро ба Юсуф ташбеҳ мекунад ва бо кадршиносӣ аз худ мегӯяд:

*Баъд аз он к-аз чаҳи нисён бадарам овардӣ,
Пеши гургам фикану қиматам арзон маталаб [4, 40].*

Ин ҷо шоир нисён (фаромӯшӣ)-ро ба чоҳ монанд карда, ташбеҳи изофӣ офаридааст, ки зебост. Дар мавриди дигар хокистари вучуди худро аз шамими пирохани Юсуф бартар мешуморад:

*Эътимод ба шамими ҳуллаи Юсуф надошт,
Сурмаи хокистарам боди саборо гарм сохт [4, 42].*

Дар ҷое остони маъшукро аз домани Юсуф бартар мешуморад ва аз сари сидк мегӯяд:

*Агар зи домани Юсуф кунанд болинам,
Саре, ки вақфи ту шуд, з-остон нахоҳам бурд [4, 130].*

Ин байт байти машҳури Бедилро ба ёд меоварад:

*Дунё агар диҳанд, начунбам зи ҷои хеш,
Ман бастаам ҳинои қаноат ба пой хеш.*

Шоир дар байте ҳамчунин худро дар мақоми Юсуф тасвир мекунад, ки агар бод бар ман бигзарад, «остин»-ашро аз тухфаи Миср (манзур бӯи пирохани Юсуф) пур хоҳам кард:

*Пур кунам аз тухфаи Мисраш, Назирӣ, остин,
Гар биёзад бар ниқобам бод дасти рағбате [4, 303].*

Дар ҷои дигар дам аз ҳиммат мезанад ва худро харидори Юсуф меҳонад:

*Надорад вазн колои ду олам назди савдоям,
Саре дорам, ки Юсуфро харидор аст, пиндорӣ [4, 307].*

Шоир баъзан сухани худро васф намуда мегӯяд:
*Ба ин чамол, Назирӣ, касе ҳадис нагуфт,
Қамар зи ақрабу Юсуф зи чоҳ бардорӣ [4, 310].*

Дар мавриди дигар вай зимни шикоят аз нодорӣ худро ба Канъон монанд мекунад ва фаровонино ба сӯи худ мекунад:

*Чу Канъон мубталои қаҳт гаштам,
Кучоӣ, ай фаровонӣ, кучоӣ? [4, 320].*

Ҷолиб он аст, ки шоир дар ин вазъ ҳам аз ҳолати шоирона берун намеравад ва бо истифода аз санъати ташхис (шахсият бахшидан ба «фаровонӣ») байти зебову таъсирбахше меофарад, ки ин гувоҳи таъби нозукписанд ва нуктаёби ўст. Шоир дар ҷои дигар худро бо Юсуф қиёс намудаву аз номуродии худ шикоят мекунад:

*Чу қимате ниҳадам рӯзгор, бифрӯшад,
На Юсуфам, ки харидор бар мурод афтад [4, 92].*

Вай дар ҷои дигар ба ҳамин маънӣ аз бенасибии худ шикоят мекунад:
*Юсуф аз байъи Назирӣ рафта берун борҳо,
Дар ҳама бозор қаллоше харидор асту бас [4, 177].*

Дар байти зер мурод аз Юсуф шахси фозилу муътабар аст ва метавонад ба шахси худи шоир ҳам ишора дошта бошад; Юсуф – худи ў ва бозор – замонаи ў:

*Аз қимати Юсуф нашавад як сари мӯ кам,
Ҳарчанд харидор ба бозор набошад [4, 96].*

Шоир дар ҷое худро ба Юсуф ва чигари пораи худро ба пирохани порашудаи Юсуф монанд мекунад ва аз муҳотаби худ илтифот тавакқуъ дорад:

*Он ки дар пираҳани пораи Юсуф бинад,
Гӯ нигоҳе ба суи ин чигари чок андоз. [4, 167].*

Шоир баъзан бидуни зикри номи Юсуф ва Яъқуб ба онҳо ишора дорад. Вай мегӯяд, ҳар кӣ меҳаҳад, ба азизӣ бирасад (дар мақоми Азизи Миср ё умуман шахси азизу муътабар гардад), бояд ки аз худ бигзарад:

*Зи худ гар бигарӣ, шоҳӣ кунӣ дар мулки беҳушӣ,
Азизи Миср гардад, ҳар кӣ дар гурбат ватан гирад [4, 132].*

Байти зер низ ишора ба ҳамин қисса дорад ва шоир зимни шикоят аз беқадрии сухан дар макони гурбати худ (Ҳинд) ба ёди ватан (Эрон) меафтад:

*Шакар дар Миср арзон шуд, Назирӣ,
Ба Канъон мефурӯшам қанд аз ин пас [4, 177].*

Дар байти зер низ ин равиш ба назар мерасад, ки шоир худро овардани номе ба Юсуф монанд карда, бо баёне зебо мегӯяд:

*Мову вафо дар ин шаҳр чун ҳусни ту ғарибем,
Онро азиз кардӣ, моро гулом гардон [4, 271].*

Бояд гуфт, ки вожаи «ғариб» ихом дорад: касе ки дар ғарибист ва камёб. Ин тарзи баён шеъри шоирро зеботар кардааст.

Назирӣ дар бисёр мавридҳо маъшукро ба чихати ҳусну малоҳат ба Юсуф монанд кардаву тасвирҳои ҷолиб меофарад. Дар байти зер дар заминаи ташбеҳи маъшук ба Юсуф ўро яғонаву бемонанд ба қалам медиҳад:

*Чу Юсуфӣ ту, ки аз Мисри ҳусн чун ту касе
Бурун наёмада то роҳи қорвон боз аст [4, 69].*

Дар байти дигар низ маъшукро баргар аз Юсуф (моҳи Канъон) ва зеботар аз Миср тасвир мекунад, ки таносуби зебо дорад:

*Мояи сад моҳи канъонӣ ба ҳусн,
Миср дар ҳубӣ чунин маъмур нест [4, 56].*

Ба ҳамин мазмун дар ҷои дигар дар васфи маъшук мегӯяд, ки дар рӯзгоре мисли ту пайдо хоҳад шуд:

*Давре чу ту Юсуфе барояд
Аз ҷинси таволуду таносул [4, 325].*

Дар байти зер низ, ки сухан аз васфи маъшук аст, манзараи расидани корвон ва истиқболи онро мушоҳида менамоем, ки хеле зебост:

*Ҳазор ҷони Зулайхо давад ба истиқбол,
Ба ҳусни юсуфӣ ар корвон биёрой [4, 318].*

Ё дар ҷои дигар мегӯяд:

*Ту ба маъмураи Мисрию мани маҷнунро
Набарад шавқ бад-он кӯча, ки вайронӣ нест [4, 177].*

Дар байте дигар низ маъшукро ба Юсуф монанд кардаву мегӯяд, ки зеборӯён (юсуфсифатон) бо ҳоли парешон ба додхоҳӣ назди ту меоянд, зеро ки ту Юсуфию онон ба доди ту умедворанд:

*Юсуфсифатон дод ба зиндони ту оранд,
Дастор ба чангею сари турра ба чанге [4, 316].*

Шоир дар байте рӯи маъшукро ба Юсуф ва зақани ӯро ба ҷоҳ монанд кардааст, ки ташбеҳи мутаносибу дилнишин аст:

*Дил аз ту об хурад корвони мисриро,
Ки оразу зақанат юсуфию ҷоҳӣ кард [4, 150].*

Байти мазкур биёбону корвону ҷоҳи об ва корвониёни ташнаро пеши ҷашм ба ҷилва моварад, ки тасвири хеле зебои шоирона аст. Ҳамчунин таркиби «дил об хӯрдан» сухани шоирро мардумӣ кардааст.

Шоир дар байти зер низ маъшукро ба Юсуф ва худро ба муҳтоҷ (касе ки гирифтори қаҳтист) монанд кардаву аз Мисру қаҳтии замони Юсуф ва пирохан ёд овардааст, ки ҳама дилнишину мутаносибанд:

*Ту ба тахти Миср пирохан фишонӣ бар сабо,
Қаҳтиёнро рӯҳ мепаррад ба овози ҷарас [4, 173].*

Дар байти дигар маъшукродар покӣ ба Юсуф монанд карда, мегӯяд, ки ҳамин покӣ (исмат) оқибат туро бадном хоҳад кард, зеро ҳамин исмати туст, ки шавқи маро ба ту меафзояд:

*Мастурии ту беи қунад шавқи Назирӣ,
Ҷуз исмати Юсуф надарад пардаи Юсуф [4, 218].*

Дар байти дигар дили худро ба Миср ва маъшукро ба Юсуф монанд кардааст, ки ташбеҳи зебои шоирона аст:

*Мисри вайрони диламро зи бас омадшуди ӯ,
Юсуфе бар сари ҳар кӯчаву бозоре буд [4, 146].*

Шоир дар байте маъшук (Юсуфи худ)-ро дар қиёс аз Юсуф баргар медонад, зеро агар моҳи Канъон (Юсуф) дар тамоми умраш боре бозорро дида бошад, Юсуфи шоир (маъшуқи ӯ) ҳар рӯзаш бозор аст:

*Моҳи Канъон сафаре кард, ки бозоре дид,
Юсуфи мост, ки роҳаш ҳама бозор шуда [4, 289].*

Дар чои дигар хонаи худро ба хонаи Яъқуб (кулбаи аҳзон) ва маъшукро ба Юсуф монанд кардааст:

*Дерест, ки аз накҳати пирохани Юсуф
Бӯе ба суи кулбаи аҳзон нарасида [4, 292].*

Бо ишора ба бебахра будани мардум аз тамизу хирад ва ба ин сабаб аз шаҳр берун рафтани колои арзишманд (Юсуф, киноя аз маъшук) байти зебое офаридааст:

*Чи аз тамизу хирад муфлисанд ин мардум,
Ки Юсуфе чу ту з-ин шаҳр ройгон рафта [4, 294].*

Дар ғазали Назирӣ ишора ба Канъон ва Яъқуб зиёд ба назар мерасад, ки ба рӯзгори Юсуф муносибат дорад. Инак, як намуна:

*Гар набудӣ тири Канъон бӯи пироханишинос,
Кӯр мондӣ дар бараиш, гар дӯст урён омадӣ.
Ҳар ғами ӯ, к-омадӣ дар синаи тангам фурӯ,
Ҷони маҳбуси маро Юсуф ба зиндон омадӣ [4, 318].*

Шоир дар байте ба оҳанги тааҷҷуб ва танз бо ишора ба Яъқуб мегӯяд:

*Он ки ӯ дар кулбаи аҳзон писар гум кард, ёфт,
Ту ки чизе гум накардӣ, аз қучо пайдо шавад? [4, 85].*

Ин байт шеърӣ Ҳофизро ба ёд меорад, ки оҳанги танз ва ихом дорад:

*Бирав ба кори худ, эй воиз, ин чӣ фарёд аст?
Маро фитод дил аз раҳ, туро чӣ афтодаст?! [8, 23]*

Ишора ба Яъқуб дар ғазали Назирӣ гоҳ равшан ва гоҳе пӯшида эҳсос мешавад, ки намунааш кам нест. Ба ин байтҳо менигарем:

*Доги ҳар савдо к-аз он афрӯхт ишқ,
Мисриён бар байти эҳзон рехтанд.
Накҳате бархост з-ин савдо ба Миср
Бар қумиси моҳи Канъон рехтанд [4, 125].*

*На ҳар мағзе ки бӯяд, накҳат аз Мисру Яман гирад,
Машоми тез бояд, то насиб аз пираҳан гирад.
Шамиме гар на тар дорад димоги тири Канъонро,
Писаргумкардае чун унс бо байтулҳазан гирад? [4, 131].*

*Пири Канъон бо кӣ гирад унс дар байтулҳазан,
Бӯи Юсуфро намеёбад зи фарзанде дигар [4, 160].*

Шоир дар иртибот бо номи Юсуф аз Зулайхо низ зиёд ёд карда, дар ин замина мазмунҳои зебо офаридааст, ки ҳама аз қиссаи Юсуф баргирифта шудааст. Бо зикри чанд байт иктифо мекунем:

*Ҳамин бас шохиди беихтиёриҳои муштоқон,
Ки узр аз ҷониби Юсуф бувад ҷурми Зулайхоро [4, 6].*

Шоир сабаби ҷурми Зулайхоро аз ҷониби Юсуф медонад, зеро ки ҳусну зебоии ӯ буд, ки Зулайхоро ба ин роҳ кашид. Чунин ба назар мерасад, ки Назирӣ дар офаридани ин байт ба байти зайли Саъдӣ назар доштааст:

*Дӯстон айб кунандам, ки чаро дил ба ту додам?
Бояд аввал ба ту гуфтан, ки чунин хуб чароӣ? [6, 703]*

Чанд байти дигар бо зикри номи Зулайхо:

*Ком аз он ёфт Зулайхо, ки чу Юсуфро дид,
Аввал асбоби тааллуқ ҳама дар пояш рехт [4, 58].*

*Ганҷу афсуни Зулайхо кор дар Юсуф накард,
Ҳар кӣ дил дарбохт, дил бурдан намедонад, ки чист [4, 71].*

*Баъди чон додан ба дунболи аҷал бинам чунон-к
Гӯё сад Юсуф аз пеши Зулайхо меравад [4, 87].*

Шоир дар чое вақти хушро ба Юсуф монанд мекунад ва таъкид менамояд, ки онро осон аз даст набояд дод:

*Биниш ба худ, ар хуш шавадат вақт, Назирӣ,
Юсуф, ки харӣ, муфт ба қалби ду-се мафрӯш [4, 185].*

Дар муқобили ин андеша ӯ дунёро ба гурге монанд кардааст, ки гӯё Юсуфро дарида буд ва он ба касе тарахҳум надорад ва касеро зинда намегузорад:

*Маҷӯй раҳм аз ин гурге моҳиканъондар,
Ки шуштарикаулаҳу муштарикаулола намонд [4, 143].*

Бояд гуфт, ки пайҳам ва ҳамоҳанг омадани калимаҳои «муштарӣ» ва «шуштарӣ» шеърро зебову шуниданӣ кардааст.

Дар чои дигар Юсуфро сарчашмаи серию саховат ба қалам додааст:

*Ҳар кӣ чун Юсуф шавад аз меҳнати зиндон халос,
Қахтиёнро мекунад аз қаҳт дар Канъон халос [4, 204].*

Яъне, касе қадри ранҷкашидагонро медонад, ки ранҷу сахтӣ кашида бошад.

Устоди сухан чое худро ба бод монанд мекунад ва аз он меболад, ки раҳовардаш бӯи пирохани Юсуф (нури дидаи Яъқуб) асту онро ба Яъқуб армуғон мебарад:

*Бодам, ки нури дидаи Яъқуб мебарам,
Аз Миср бӯи пираҳанам зоди роҳ бас [4, 181].*

Шоир чое чонро ба Юсуф монанд кардаву бо баёне зебо тасвири чолиберо ба чилва меорад:

*Баъди чон додан ба дунболи аҷал бинам чунон-к
Гӯйё сад Юсуф аз пеши Зулайхо меравад [4, 87].*

Чунон ки дида мешавад, дар газалиёти Назирии Нишопурӣ ба қиссаи Юсуф, Зулайхо, Яъқуб, Канъон, байти аҳзон, Миср ба тарзу равишҳои гуногун ишораҳо шудааст. Шоир бо маҳорати волои шоирӣ ва табъи мавзуну маъниёб тавонистааст мазмунҳои тозаву рангорангеро аз ин тимсолҳо ба қалам диҳад, ки ҳама дар асоси санъатҳои шеърӣ талмех, ташбех, тачнис, тазод ва ҳисомезӣ офарида шудаанд.

Пайнавишт:

1. Ёҳаққӣ, М. Фарҳанги асотир ва дostonвораҳо дар адабиёти форсӣ / М. Ёҳаққӣ. – Техрон: Фарҳанги муосир, 1386. – 948 с.
2. Зеҳнӣ, Т. Санъати сухан / Т. Зеҳнӣ. – Душанбе: Ирфон, 1979. – 328 с.
3. Мӯсаӣ, С. Ф. Таъсири сураи Юсуф бар назми форсӣ / С.Ф. Мӯсаӣ. – Техрон: Нахустин, 1382. – 456 с.
4. Назирии Нишопурӣ. Девон / Ба тасҳеҳу таълиқоти Ризо Тоҳирӣ. – Техрон: Нигоҳ, 1389. – 647 с.
5. Ҳофизи Шерозӣ. Девон / Ба тасҳеҳи Баҳоуддини Хуррамушоҳӣ. – Техрон: Дӯстон, 1384.
6. Саъдии Шерозӣ. Куллиёт / Бар асоси нусхаи тасҳеҳишудаи Муҳаммадали Фурӯғӣ. – Техрон: Илҳом. – 1388.

-
7. Соиби Табрeзӣ. Девон / Ба кӯшиши Муҳаммади Қаҳрамон. – Теҳрон: Илмию фарҳангӣ, 1363. – Ҷ. 1. – 396 с.
 8. Соиби Табрeзӣ. Девон / Ба кӯшиши Муҳаммади Қаҳрамон. – Теҳрон: Илмию фарҳангӣ, 1363. – Ҷ.2.
 9. Шафеи Кадканӣ, Муҳаммадризо. Шоирӣ оинаҳо. – Теҳрон: Огоҳ, 1387. – 342 с.

Reference Literature:

1. Gohakhi M. *Mythological Dictionary of the Persian Literature* // M. Gohakhi. – Tehran: Modern Culture, 1386 hijra. – 948 pp.
2. Zekhni T. *The Art of Word*. – Dushanbe: Cognition, 1979. - 328 pp.
3. Musavi S.Z. *The Sway of the Tale about Yusuf over Persian Poetry* // S.T. Musavi. – Tehran: Primary, 1382 hijra. – 456 pp.
4. Nishopuri, Nazir. *Divan* // Under the editorship of Rizo Tohiri. – Tehran: View, 1389 hijra. – 647 pp.
5. Sherozi, Hafiz. *Divan* // Under the editorship of Bahouddin Hurramshokhi. – Tehran: Friends, 1384 hijra.
6. Sherozi, Saadi, *Compositions. On the Basis of the List Edited by Muhammadali Furughi*. – Tehran: Inspiration, 1388 hijra.
7. Tabrezi, Saib. *Divan. Under the editorship of Muhammad Kahramon*. – Tehran: Science and Culture, 1363 hijra. – V.1. – 396 pp.
8. Tabrezi, Saib. *Divan. Under the editorship of Muhammad Kahramon*. – Tehran: Science and Culture, 1363 hijra. – V.2.
9. Shafei Kadkani, Muhammadrizo. *The Poet of Mirrors*. – Tehran: Tidings, 1387 hijrs. – 342 pp.